

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94:323.1(477)

DOI: 10.24919/2312-2595.2/44.186559

Олег БАГАН

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури і теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (bahan.o59@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8414-0670>

Web of Science ResearcherID: [AAB-7436-2019](https://orcid.org/0000-0002-8414-0670)

НОВЕ ВИДАННЯ З ІСТОРІЇ ІДЕОЛОГІЇ ТА ГЕОСТРАТЕГІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВОЛЬОВОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Рецензія на монографію:

Колодзінський М. Воєнна доктрина українських націоналістів / Михайло Колодзінський. – Київ, 2019. – 287 с.

Нещодавно побачила світ загублена і забута теоретична праця визначного діяча ОУН Михайла Колодзінського «Воєнна доктрина українських націоналістів» (К. : ТОВ «Основа», 2019 / Упоряд. В. Рог, М. Посівнич. – 287 с.). Праця настільки важлива (бо розвиває рідкісні у нас ідеї українського мілітаризму), наскільки й актуальна (бо будить візію величного українського войовництва в час війни на Донбасі). Власне, під такою ж назвою «Українська воєнна доктрина» вже виходила книжка М. Колодзінського у Торонто, 1957 р. і Києві, 1999 р., але це був лише один розділ із тієї великої праці, яка з'явилася тепер повністю. Сам текст книги залишився незакінчений. Про це докладно пише у післямові відомий історик ОУН-УПА М. Посівнич, який і віднайшов рукопис класичної студії українського націоналізму. Відтак післямова переросла в скрупульозний нарис біографії М. Колодзінського,

яка залишається ще мало вивченою. Тож ми скористаємося нагодою, щоб спопуляризувати ім'я націоналіста-героя.

Михайло Колодзінський (1902–1939) (очевидно, треба було б унормувати написання його прізвища як «Колодзинський», бо ж сучасна українська мова і вимова не мають залежати від «смаків» якогось повітового спольщеного писаря, який на польський лад записав колись там це прізвище в метрику) народився в с. Поточиська (Городенківський р-н, Івано-Франківська обл.) в римо-католицькій родині. У 5-му класі Михайло демонстративно переписався греко-католиком, апелюючи до українських коренів свого роду. У віці 20-ти років стає членом УВО, бере участь у низці саботажних та диверсійних акцій, які організувала ця підпільна бойова структура з метою збурити українську національну революцію в Галичині. Був ув'язнений, що тільки загартувало характер молодого націоналіста.

У 1924 М. Колодзинський пішов служити до польської армії. Цей військовий вишкіл зробив з нього правдивого Воїна, яким він невдовзі став для УВО й ОУН як визначний теоретик, організатор і практик збройної боротьби. На кінець 1920-х рр. М. Колодзинський вже був одним із лідерів націоналістичного підпілля, протягом 1928–1933 рр. займав посаду військового референта в Крайовій Екзекутиві ОУН Західної України. Паралельно вчився на правничому факультеті Львівського університету, який не закінчив через постійні арешти в 1930-і рр.

Уже у 1929 р. з'явилася перша теоретична студія М. Колодзинського «Націоналісти і військове самовиховання». Відтак він друкувався в офіційних виданнях ОУН – журналі «Розбудова нації» і газеті «Сурма». Невдовзі став головним авторитетним фахівцем у військовій сфері, налагодив консультативні зв'язки з військовими спеціалістами із закордонного Проводу Українських Націоналістів (ПУН) – ген. М. Капустянським, ген. В. Курмановичем, полк. Р. Сушком, сотниками Р. Ярим, О. Сеником, С. Чучманом. Брав участь у низці спеціальних вишколів молодого членства ОУН, систематично організовуваних ПУНом в різних містах Європи. Після 1933 р. М. Колодзинський переважно мешкав за кордоном, виконуючи різні доручення лідера ОУН Є. Коновальця (Чехословаччина, Австрія, Німеччина, Італія, Нідерланди). Результатом цього періоду стала його співтворчість у колектив-

них вишкільних працях, підготовлених для членства ОУН: «Загальний курс військового вишколу» і «Начерк підручника для українських старшин і підстаршин».

За кордоном М. Колодзинський налагодив співпрацю з хорватськими націоналістами (ушташами), особисто з їхнім лідером Анте Павеличем, які організовували підпільно-революційні структури для боротьби з югославсько-сербським імперіалізмом. У спеціальних хорватських військових таборах в Італії і Швейцарії брали участь українські націоналісти.

М. Посівнич, посилаючись на статтю В. Яшана «Полковник Михайло Колодзинський» («Сурмач», 1979), називає дві значні праці, які написав М. Колодзинський у середині 1930-х рр.: «Партизанська війна», яка стала живою наукою для майбутніх упівців, і «Боротьба італійців за незалежність і соборність». Однак не уточнює, чи збереглися тексти цих книг. Очевидно, що їхнє перевидання – це нагальне завдання для сучасного націоналізму.

У 1938 р. М. Колодзинський увійшов до спеціального штабу ПУН зі справ Закарпаття, який був створений з ініціативи Є. Коновальця. Під тиском Німеччини геополітична ситуація в Центральній Європі почала змінюватися і в ній набував ваги закарпатський регіон. Як відгук на це, М. Колодзинський написав розвідку «Воєнне значення та стратегічне положення Закарпаття». Паралельно він пише такі оригінальні праці, як «Полковник Іван Богун» та «Залізнична комунікація в СРСР», передбачаючи в останній велике військове зіткнення на терені Советського Союзу.

Як тільки після поділу Чехословаччини наприкінці 1938 р. почалися бурхливі й драматичні події з утвердження Карпатської України, ПУН скерував М. Колодзинського в цей вирішальний регіон. У цих подіях виявилася вся велич і жертвовність природи аскетичного націоналіста: він став головним організатором Карпатської Січі – військово-політичної структури, призначеної для силового й ідейного зміцнення планованої української держави на Закарпатті. Тоді першими помічниками М. Колодзинського («Гузара») стали Зенон Коссак («Гарнавський») і Роман Шухевич («Щука»). Створена націоналістами Українська Національна Оборона налічувала до 1 тис. членів і займалася державною безпекою, охороною прем'єра і міністрів українського уряду, а також державного майна, протидіяла угорським і польським диверсантам,

які активізувалися в краю. На лютий 1939 р. у військових з'єднаннях Карпатської Січі вже налічувалося 10 тис. вояків.

Саме завдяки рішучим, відважним і безкомпромісним діям М. Колодзинського, який постійно стимулював активніші дії уряду А. Волошина, була проголошена самостійність Карпатської України. У вихорі нерівної боротьби з угорською окупаційною армією він і загинув, як герой: 19-го березня 1939 р. разом із З. Коссаком потрапив у вороже оточення і був розстріляний у Солотвині. Сьогодні на місці страти встановлено пам'ятний знак.

Праця «Воєнна доктрина українських націоналістів», написана, очевидно, у 1937–1938 рр., і мала за мету представити цілісну концепцію українських етно-політичних домагань та устремлень у сферах геополітики, ідеології, моралі, військової справи. Це історіософський та стратегічний погляд на сутності, місію, цивілізаційну мету України й української людини у вимірах мілітарних змагань, ідейних, геокультурних, етнічних протистоянь всієї Європи. Студія написана в достеменній відповідності до головних філософських принципів українського вольового націоналізму, тому вона несе в собі ще й колосальний виховний заряд з формування сильної, вольової, ідеалістично й героїко-романтично скерованої української людини. М. Колодзинський чітко наголошував, що його військова доктрина «дасть тверді моральні й політичні підстави для української армії», а «така армія щойно зродиться під час повстання» (с. 30). Тобто розгортання визвольних військових дій в Україні мало йти в парі з ідейно-політичним та морально-психологічним переродженням української людини. Внаслідок цієї всеохопної боротьби мав запанувати в суспільстві тип націоналіста, мала витворитися та героїчна верства лицарства, яка була в силі надати Україні цілком відмінних соціальних, ідейних, моральних і розвиткових якостей.

Ось його принцип: «Кожен здоровий народ мусить з почуттям радісного фаталізму вести боротьбу за це все, що підшіптує йому зов крові й до чого тягне його історичне призначення» (с. 31).

З матеріалу книги видно, що базувалася вона на величезному історичному та теоретичному масиві літератури, що її написанню передували ґрунтовні студії автора в різних галузях науки. Особливий вплив на її концепцію справили давньоримські

автори як осмислювачі війни та ідеї знаменитого німецького теоретика військової справи Карла Філіпа Готліба фон Клявзевица (1780–1831).

У вступній частині книги під назвою «Проблема війни й воєнної доктрини в Україні й Європі в минулому» М. Колодзинський робить короткий огляд типів війни в історії і пояснює, як доктрина, себто ідеї, тактика і стратегія війни впливають на її характер, масштаби, напрями й особливості. Наприклад, Рим зумів так успішно покорити велику кількість країн і народів тільки тому, що мав колосальну віру у свою цивілізаційну перевагу, вів системну політику союзів, угод та геостратегічних маневрів, ним керували «жадоба підбою і містичний голос про культурну місію латинської раси» (с. 19).

Середньовіччя і доба абсолютизму в Європі (XVII–XVIII ст.) принесли відмінну концепцію війни: якщо античні війни в Європі були спрямовані на цілковите знищення ворога, яке часто закінчувалося тотальною асиміляцією місцевої людності народом-переможцем, його культурою й мовою (результати римських завоювань в Галлії та Іберії, на Балканах і Малій Азії), то тепер війна стала локальною, велася лише для того, щоб покарати ворога-суперника.

Ще інша концепція війни – *«абсолютної»* (Клявзевіц), *або тотальної* – народилася у вихорі Великої Французької революції. «Французька революція, – пише М. Колодзинський, – викинула на воєнну арену народні маси й основне – змінила поняття про суть війни. Війна перестала бути дипломатичним ремеслом чи дипломатичним засобом кабінетів, а стала знову засобом для удержання при житті народів, чим вона мала в дійсності бути від появи людини на землі. Під час французької війни знайшли застосування на полі бою всі пристрасті людської душі, всі моральні прикмети народу, вся його інтелігенція й інтуїція. З того часу приходить поняття «війна до останнього віддишу» як теж політична ціль війни. Від часу французької революції війна змагає розбити тільки живі сили якнайскоріше, в ім'я політичних цілей...» (с. 24).

Власне, на основі досвіду наполеонівських війн Клявзевіц і розробив свою доктрину війни, на думку М. Колодзинського, він «перший науково доказав, що воєнна доктрина кожного наро-

ду мусить бути висхідною його політичних, душевних, пристрастей, хотінь, історії, бойової традиції й усього того, що складається на живу душу народу» (с. 2). Однак українці, на думку М. Колодзинського, випередили французів і Європу в плані досвіду ведення тотальної війни, і тут виявилася настанова націоналіста віднаходити в історії власного народу ті позитиви, імпульси геніальності, які б дали можливість переосмислити його національні, вітальні засади. Сталося це в добу Хмельниччини, коли збурений народ піднявся на боротьбу, яка охопила всі його верстви й активізувала всі його моральні-емоційні сили. Так М. Колодзинський доводив, що українство було онтологічно спрямоване до мілітаризму, до виконання своєї місії як войовничої раси, яка лише тимчасово впала в історичну летаргію та піддалася плебейським інстинктам.

Мілітаристське призначення України М. Колодзинський виводив із досвіду прадавніх віків, із періоду розселення й експансії слов'ян (V–IX ст.). Саме тоді відбувався глобальний процес переходу індоєвропейських (арійських) народів Північної і Східної Європи від кочівництва до рільництва, тоді осілі народи, зокрема давні українці, дали вирішальний бій кочовикам степу, які століттями шматували Європу. Відтак, на думку М. Колодзинського, «тільки культ і сила українського меча дозволили нашим предкам запустити рало в землю над берегами Дніпра» (с. 33). Українці із пущ Полісся розгорнули завзяту, багатопланову, жорстоку багатосотлітню війну зі Степом: «У дійсності – це було величезне завдання нашого життя як народу, як раси, як національної спільноти – здобути степ над Чорним і Каспійським морями, перемінити його в ріллю і збудувати тут, на грані двох континентів, центр нової світової цивілізації» (с. 35).

М. Колодзинський уважав, що й тогочасні червоний терор, боротьба українців із комунізмом, гекатомби Голодомору й соціальні жахіття індустріалізації на українській землі – це продовження віковичної боротьби землеробів із кочовиками. «Бо ми, українці, – твердив він, – і сьогодні репрезентуємо цілою нашою національною спільнотою поступ і цивілізацію, яка є твором духа європейських народів. А Москва сьогодні заступає той руйнний напрям, що був прикметою орд Атили й монгольських кочовиків» (с. 37).

На думку М. Колодзинського, військово-геополітичну доктрину України найвиразніше окреслив князь Святослав у X ст.: за нею, українські геостратегічні інтереси мали охоплювати простір від Дунаю (Середня Європа) до нижньої Волги і Каспію, від Балтики до Кавказу. Це той «геополітичний чотирикутник», зміцнившись на краях якого, можливо забезпечити стабільний розвиток української держави, оскільки її етнічні простори є надто відкритими географічно. Саме Святослав з його невгавним експансивним візіонерством, культом війни, з його етикою суворості і змагальності є понадчасовим ідеалом для українського націоналізму.

Цікаво, що М. Колодзинський двічі в цьому розділі різко критикує геополітичну доктрину німецького нацизму й італійського фашизму, які розвивали ідеї захоплення Східної Європи. Зокрема він писав: «Гітлер в «Майн кампф» пов'язує майже існування німецького народу зі здобуттям Сходу Європи... Нас мусить обурити така експансивність Гітлера. Що вложили ті пошукачі просторів у Східну Європу? Скільки крові пролили в обороні землі української перед навалою кочових орд Сходу? Бандити вони всі міжнародні, які хочуть з України зробити публічний дім, щоб могли проводити тут свої хижачькі плани» (с. 47). І в іншому місці: «Україна буде самостійною не тому, що Гітлер і Мусоліні зорганізують фашистівський похід на комунізм, а тому, що ми, українські націоналісти, так хочемо» (с. 49). Ці тези є відповіддю на інсинуації ліберальних істориків (О. Зайцев, Я. Грицак і К^о), які тенденційно вишукують факти про зв'язки ОУН з німецьким нацизмом і видають це за доказ цілковитої підпорядкованості українського націоналізму ідеям міжнародного фашизму. Як бачимо, в ідеологічному плані український націоналізм мав свою окрему лінію розвитку, хоча ситуативно, безумовно, й міг зближуватися з політичними інтенціями сильних фашистських держав. М. Колодзинський належав, очевидно, до того крила в ОУН, майбутнього «бандерівського», яке ставило на безкомпромісну боротьбу з усіма можливими ворогами і викликами для самостійності України, на відміну від тих майбутніх «мельниківців», які всі надії покладали тільки на силу фашистських держав.

Третя фаза розвитку українського мілітаризму після слов'янського наступу на степ і князівських завоювань Х–ХІІ ст. – це козацькі часи. Тоді численні війни «провадив український народ без жодної державної допомоги, гнаний тільки інстинктом самозбереження» (с. 52). Пік цього періоду – це Хмельниччина. Саме тоді в мілітарний порив увійшла майже уся нація, а козацько-лицарська етика допомагала сформувати правдиву воїнську еліту, всіх тих безстрашних полковників: Богуна, Нечая, Кричевського, Морозенка, Золотаренка, Ждановича та ін. За типом військової брагури, стратегічним мисленням, особистою мужністю полковники Хмельницького, на думку М. Колодзинського, подібні до знаменитих генералів і маршалів Наполеона, які так дивували Європу своїм героїзмом і блискучими тактичними випадками проти своїх ворогів.

Водночас М. Колодзинський робив і проникливе етнопсихологічне спостереження: саме в козацькі часи в українській еліті виявилися «хамство, демагогія і нездисциплінованість», які згодом, в часи Руїни і після (XVIII ст.) переросли в «одну велику хруняду, мізерію і сваволю» (с. 58). Очевидно, це було наслідком того психологічного стану **роздвоєності і пристосуванства**, в якому український народ жив від XIII ст., від часу монгольського розгрому. Історичним результатом цього козацького періоду, однак, стала загальна поразка України, коли еліта, замість того, щоб воювати, пішла шляхом самозаспокоєння, компромісності і провінційного самообмеження (задоволення малим). Автор є категоричним прихильником теорії еліт, які одні можуть визначати долю народів і виховання їх – це надзавдання для нації.

Окрема тема аналізу М. Колодзинського – доба Національної Революції 1917–1920 рр., якій присвячено підрозділ «Найновіші часи». Головний його імператив щодо постання незалежної української держави – це ідея мілітарного опанування українцями геополітичної вісі України – середнього і південного Дніпра. У книзі це сформульовано так: «Якщо нас не буде видно на шляху Київ-Львів і Київ-Чорне море, то нічого нам не допоможуть ані політично, ані стратегічно навіть більші армії... І тільки тоді можна говорити про самостійну Україну, коли всі наші плани братимуть початок з Києва і коли Київ буде в наших руках» (с. 63).

М. Колодзинський вельми критичний щодо зусиль керівництва ЗУНРу під час війни за незалежність, яке тоді виявило максимум «провінціоналізму і загумінкового патріотизму» (с. 60). Головне дорікання – те, що «політичний провід у Галичині не хотів революційно розпалити галицьку масу» (с. 61). Уряд ЗУНР передусім прагнув сподобатися політичним елітам Західної Європи (Антанти), а керівництво УГА хотіло показати, що українці мають культурну й дисципліновану армію, яка не чинить ніяких жорстокостей і не збурює загальне суспільне становище. Натомість, щоб перемогти в цей історичний момент поляків, треба було все класти на давній героїчний козацький принцип: «Або здобути, або дома не бути!» (с. 61).

Ось як уявляв собі національний зрив М. Колодзинський: «Не гамувати духа народу, не душити його малими планами, не крутитися на одній провінції, але обійняти оком ціле побойовище, на якому буде рішатися буття чи небуття українського народу. Треба випровадити з поліських «галів», з Закарпаття, з Галичини, Полісся й інших країв українську масу на воєнний історичний шлях Святослава Завойовника. Треба показати цій масі цілу українську землю, браму народів, азійські степи й морські хвилі. Впоїти в ту масу переконання, що це все наше, що це все дав нам Бог і що від нас залежить це все забрати. Треба розбуджувати воєнний запал і жадобу боротьби з кожним, хто проти нас. Треба шукати в нашій історії методів організувати революційну масу в сталеві фаланги й вести їх на підбій Східної Європи, а не Львова» (с. 65). Це була віра в те, що переможною може бути тільки та армія, яка б надихалася великими емоціями, величними метами, суворим покликом до останнього вирішального бою за національну Честь і Гідність, як билися воїни Сулли і Цезаря, Кромвеля і Хмельницького, Бонапарта і Гарібальді (с. 66). Саме цих емоцій та поривів бракувало керівництву Центральної Ради влітку 1917 р., яке не змогло повести на переможну війну майже 2-мільйонну масу військових, що згурдалися тоді в Україні.

У розділі «Воєнна географія і кордони України» М. Колодзинський аналізує особливості потенційної геополітичної стратегії майбутньої української держави. Так, він виділяє такі головні напрями тієї стратегії, які досліджує в окремих підрозділах: «Пів-

денні кордони України», «Кордони України з Румунією», «Кордони з Мадярщиною і Чехословаччиною», «Кордон з Польщею», «Кордон з білорусами», «Кордон з Московщиною», «Кордон з кавказькими народами», «Україна і Центральна Азія». Головні висновки військового теоретика можна передати в таких його тезах:

«Самостійна Україна має всі дані стати однією з найбільших морських потуг, коли ціле північне побережжя Чорного моря і Криму буде в наших руках» (с. 79).

«Посідання дельти Дунаю та рівно ж Закарпатської України дають нам відповідний вплив на політику придунайських держав» (с. 81).

«Наш меч має здобути Бесарабію і віддати її українському плугові, щоби зробив з Бесарабії одну з найкращих провінцій України» (с. 82).

«Через посідання Закарпаття і хребта Чорногори, Горгапів, Високого і Низького Бескидів ми фактично стаємо ногою в Середній Європі» (с. 83).

«Самостійна і соборна Україна – це сильні плечі для чехів і словаків» (с. 84).

«Брак природних кордонів на заході полегшував польську експансію на схід. Одначе в нинішніх часах треба поставити непроходимий бар'єр польській експансії на схід при допомозі фортифікацій» (с. 86).

«Низький Бескид, Перемишль, Замосць, Холм і Бересть Литовський – це перша лінія нашої оборони західних кордонів» (с. 86).

«Спільний ворог вимагає, щоби українські, білоруські і литовські бойові сили були під одною командою і могли співстати чи то проти Польщі, чи Москви» (с. 91).

«По звільненню українських етнографічних земель ми мусимо переслідувати московські війська аж по Волгу. За Волгою ці відділи вже не будуть мати бази і не будуть представляти великого значення. Головний фронт перенісся би автоматично на північ і тут треба буде прагнути відсунути москалів за лінію Брянськ, Курськ, Вороніж, Саратов» (с. 93).

«Нашою ціллю є використати ненависть кавказьких народів в боротьбі з Москвою» (с. 102).

«Підкавказзя ми вважаємо етнографічною українською територією, тому не можемо ділитися тут з ніким владою. Для нас має Кавказ величезне стратегічне значення. Кавказ – це сильні плечі України. Звідси ми будемо все флангувати крило московської армії, яка буде наступати на Харків, Київ чи Донбас. З Кавказу ми маємо можливість маневру на схід, в Казахстан. З Кубані ми опануємо європейське побережжя Каспію» (с. 105).

«Наша політика супроти кавказьких народів повинна бути відмінна від московської. Треба підтримати цивілізаційний, культурний розвиток цих народів» (с. 104).

«Навіть по усуненню кордону на Брянськ і Курськ положення Києва є експоноване відносно Москви і ми ніколи не зуміємо добре забезпечити Києва. Але ця небезпека буде нашою силою. Ми будемо вічно гризтися і працювати над обороною країни, а не дрімати в хуторянському холоді. Треба забути за Україну хуторів, чумацьких возів, козацьких січей, яких не боронив навіть мур, але дерев'яний частокіл» (с. 115).

«Націоналістична Україна має бути з граніту, цементу і сталі, опоясана модерними фортами. Замість чумацьких возів мають бігати поспішні поїзди, які за кілька днів змогли б зосередити на московські кордони кількамільйонну армію з потрібних воєнним матеріалом» (с. 115).

«Ідеалом українця не може бути Швейцарія, бо геополітика Східної Європи не зносить такої аномалії. Тут мусить бути все велике і без меж, бо тут нема кордонів для експансії. Хто вже раз відважується бути паном Києва, то мусить не тільки стати кріпкою ногою над долішньою Волгою, але рівно ж перейти Урал та взяти під свої військові та політичні впливи цілий той шмат Західної Азії, що нині гне спину під Московою. Одним словом, мусимо йти слідами Святослава» (с. 118).

«Україна тільки тоді закріпить своє панування над Доном, Дніпром і Чорним морем, як опреться на сході об Волгу, Каспій і Кавказ. Тому, що нащадки Святослава не пішли його слідами і не укріпилися над Волгою, тому мусили миритися зі степовиками на передмістях Києва, а в Середніх віках Київ був «кресовим» фортом на Сході Європи» (с. 120).

«Україна мусить витиснути на історії людства такий вплив, приміром, як греки або римляни на нашій культурі чи цивілізації» (с. 120).

«А боротьба за Казахстан мусить бути між нами та Москвою. Без утрати Казахстану Москва буде далі домінуючою в Центральній Азії. Тоді тут нічого не зміниться» (с. 220).

«Зрештою, наше політичне положення України змушує її займатися азійськими справами, якщо вона хоче бути великою державою. Таке втручання в азійські справи вийде нам тільки на користь. Ми виб'ємо діру в нашому хutorянському патріотизмі і в наші груди вдарить струмок чистого азійського повітря... Нам треба, щоби нас обвіяла пурга сибірських і степових бурун» (с. 223).

«Для нас є тим краще, чим Японія зайде глибше в Азію, бо ми будемо мати союзника в Азії» (с. 224).

В окремому розділі «Націоналістичне повстання» М. Колодзинський обґрунтовує справу морально-психологічного переродження українства, яке має стати передумовою вибуху української вітальної енергії, експансивності і сили. Головними засадами й імпульсами для такого вибуху мали стати плекання в нації суворої дисципліни, почуття образи і нетерпимості до ворога, культ слави і героїки, безмежна віра в перевагу національної ідеї, війське візіонерство, почуття обов'язку і динамічне переживання простору. М. Колодзинський постійно наводив негативні приклади з недавньої історії повстання УНР і ЗУНР, коли націю очолювали люди дріб'язкові, ліниві, безвідповідальні, пацифісти і пристосуванці; апогеєм розвитку такого типу державного діяча він вважав постать В. Винниченка – людини егоцентричної, фальшивої, догматичної, космополіта за переконаннями.

Ніби доповненням до загальної концепції книги є прикінцеві розділи: «Роль американської еміграції в націоналістичній революції», «Українська еміграція на Зеленому Клині», «Прометейський союз українського націоналізму і месіанізму» та «ОУН і союзники» (цей останній незавершений і є лише початок його). М. Колодзинський скрупульозно розглядає в перших двох розділах можливість української еміграції в цілком різних кутках планети, але робить це так переконливо, з баченням стратегічної ідеї піднесення українського націоналізму, що ці частини переростають у цілком виважену, реалістичну програму розвитку

українського експансіонізму морального, господарсько-матеріального, освітнього, ідейного. В епіцентрі цього піднесення має бути нова українська людина – ідеалістична, героїчна, войовнича, місіонерська.

У розділі «Прометейський союз» автор пояснює відмінність між «негативним» і «позитивним» імперіалізмом, оскільки ці дві форми простежуються в історії. Позитивним є той імперіалізм сильних і творчих народів, як греки і римляни, наприклад, які уміли втягнути покорені простори в прогресивний цивілізаційний розвиток, уміли передати іншим свою високу культуру, надихнути своїх підданих до нового спільного творчого і продуктивного співжиття.

Негативним є імперіалізм народів-тиранів, азійських номадів чи москалів, які уміли лише паразитувати на енергії і багатствах покорених народів. Українська імперія майбутнього буде будуватися на принципах позитивного імперіалізму як нова цивілізація народу-свободолюбця, цивілізація синтезу і духовно-культурної гармонії між народами.

Ми переказали головний ідейний зміст книги М. Колодзинського, аби представити бодай у визначальних контурах її багатство як теоретичної праці. В історії розвитку української геополітичної і військової думки твір М. Колодзинського, безумовно, займає визначне місце. Передусім тому, що він синтезував усі головні ідеї українського націоналізму стратегічного значення, починаючи від Д. Донцова, від його класичних праць «Сучасне положення нації і наші завдання» (1913), «Міжнародне положення України і Росія» (1918), «Українська державна думка і Європа» (1918) та «Підстави нашої політики» (1921). У них Д. Донцов вивів такі основоположні принципи для розвитку успішної зовнішньополітичної стратегії українського націоналізму: 1) він має опиратися насамперед на власні сили, тобто розбудовуватися передусім як героїко-мілітаристський рух; 2) він має усвідомлювати свою визначальну геополітичну місію у просторі цілої Середньо-Східної Європи як рух за створення головної держави для перетворення цього макрорегіону у могутній геополітичний вал проти експансії Євразії (Росії); 3) він має розуміти роль Російської імперії як найбільшої загрози для стабільності і свободи Середньо-Східної Європи і в її складі – України;

4) він має вибудувувати систему надійних союзників з позицій власної сили Української Держави у просторі Середньої Європи; 5) він має включати у свою міжнародну боротьбу фактор морально-духовного переродження Європи на засадах традиціоналізму, християнства та ідеалізму; 6) епіцентром структурної перебудови Середньо-Східної Європи має стати простір Чорного моря і сильна, мілітаризована й модернізована Українська Держава на його берегах; 7) свою геополітичну стратегію Україна має розбудувувати у співвідношенні із глобальними тенденціями на планеті, у співдії із напрямними інтенціями Окцидентальної цивілізації як ключова країна в її просторі, в просторі світового Рімланду (глобальної близькості приморських держав і ментальностей).

На першому Конгресі українських націоналістів у 1929 р. із доповіддю про міжнародну стратегію ОУН виступив Зенон Пеленський (1902–1979), який доповнив накреслення Д. Донцова тезою про потребу спеціального «каспіє-кавказького» напрямку української націоналістичної політики з тим, щоб майбутня українська держава отримала нові перспективи демографічного та економічного гатунку і змогла включити в свою геостратегію проти Росії різні народи Кавказу, Закавказзя і Поволжя.

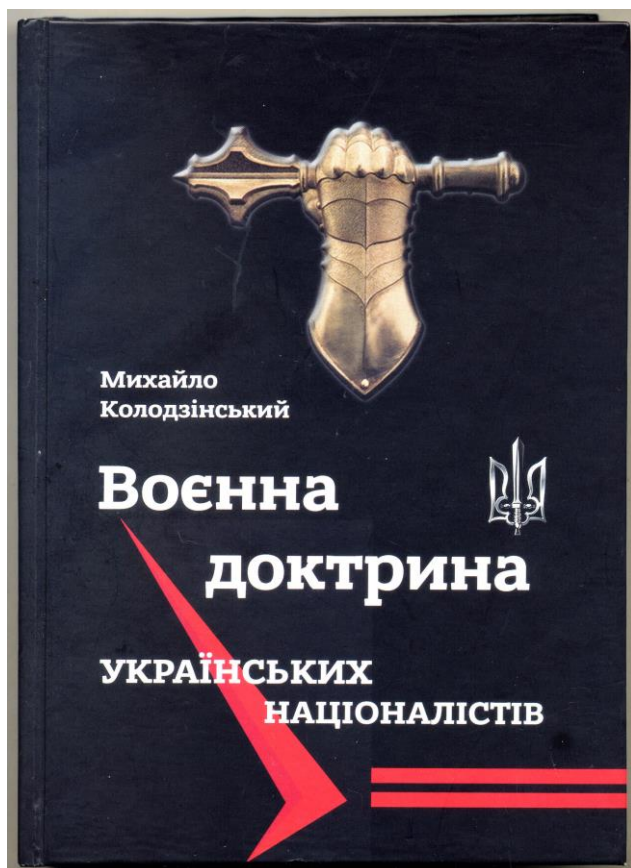
Юліян Вассиян (1894–1953), який як головний ідеолог активно друкувався в органі ОУН «Розбудова нації» в 1930-х рр., в есеях «Простір між Москвою і Візантією» (1934) та «Степовий сфінкс» (1936) наголосив на потребі України концентрувати в собі духовно-моральну енергію, щоб стати притягальним епіцентром для різних народів від Балканів до Середньої Азії, окреслив особливе значення саме південного, чорноморського напрямку української геополітики.

Цю останню ідею концептуально розвинув націоналістичний мислитель Юрій Липа (1900–1944) у праці «Чорноморська доктрина» (1942), осмислюючи географічне становище України як визначальне для того, аби простір Чорного моря став новим культурно-цивілізаційним епіцентром планети. У трактаті «Розподіл Росії» (1941) Ю. Липа доводив потребу перебудувати Російську імперію за національним принципом, тобто вивільнити енергетику поневолених нею народів і регіонів з тим, щоб назавжди зупинити деструктивний і деспотичний московський імперіалізм.

Отже, студія М. Колодзинського була своєрідним синтезом військово-геополітичних ідей українського вольового націоналізму міжвоєнної доби, вона відзначалася особливим духом експансіонізму, віри в перемогу націоналізму як світогляду й ідеології, що витворюють новий морально-психологічний простір у світовій історії. У візіях автора-націоналіста Україна мала стати в майбутньому центральною державою Євразії, концентруючи свої геополітичні зусилля довкола чорноморсько-каспійського макро-регіону і творячи в ньому новий тип цивілізації як традиціоналістська, ідеалістична культура і політична ідеологія заперечення ліберально-соціалістичного, матеріалістичного ладу і системи цінностей.

Книга доповнена цікавим фотододатком, в якому є світлини М. Колодзинського, його справи з архіву, копій уривків праці «Воєнна доктрина українських націоналістів», меморіальної дошки М. Колодзинському і З. Коссакові в м. Солотвино на Закарпатті і пам'ятника М. Колодзинському у смт. Бичків на Закарпатті, сучасних медалей М. Колодзинського, якими від імені «Карпатської Січі» сьогодні нагороджують борців за волю України. Власне, про тему вшанування постаті М. Колодзинського в сучасності проникливо розповідає у вступному слові до книги командир ОДЧ «Карпатська Січ», ініціатор меморіальних вшанувань героя і співучасник видання книги «Воєнна доктрина українських націоналістів» О. Куцин, якому треба подякувати від імені націоналістичного руху за зроблену добру і потрібну справу.

Критично зауважимо, що редактор видання Віктор Рог, на жаль, не врахував того досвіду мовно-стилістичного редагування класичних видань, який вже є в Україні. Зокрема, у книзі занадто осучаснено правопис тексту, не враховано такі очевидні потреби правильної передачі особливостей української мови, як, тверде «и» в кінці слів типу «вправности», «доблести», йотація голосних в середині слів: «матеріалізм», «соціалізм» тощо; не всюди в іншомовних словах використано, де треба, літеру «г», не всюди усунуто непотрібні подвоєння приголосних, яких органічна українська вимова уникає тощо. Водночас треба відзначити добре виконані примітки до тексту книги.

Рецензія надійшла до редакції 10.11.2019